

KÜRESELLEŞEN DÜNYADA ÖĞRETİM VE EĞİTİMİN ÖNEMİ VE BU KAPSAMDA HUKUK ÖĞRETİMİ VE EĞİTİMİ

Ali EM*

Kişinin hayatının başlangıcından sona ermesine kadar yaşam sürecinde öğrenmek ve eğitilmek ihtiyacı vardır. Çağın gereklerine göre, çağcıl yaşamak ve devam ettirmek için çağın gereği bilgi edinmek, edinilen bilgi ve birikimleri uygulamak ve yaşam biçimi haline getirmek gerekir. Aksine bir yaşam biçimi, bireylerin var olduğu toplumların dünyadaki medeniyet yarışından kopması ve rekabet edebilme faaliyetlerinden yoksun kalması sonucunu doğuracağı tartışılmazdır. Muhtelif öğretim ve eğitim kurumlarında görev aldığım dönemlerde gözlemlediğim ve edindiğim bilgiler ışığında küreselleşmenin dünyada meydana getirdiği değişimin ve gelişimin sonucu bireylerin öğretim ve eğitiminin nasıl olması gerektiği, kişileri alanlarında başarılı ve verimli kılmak için hangi öğretim ve eğitim sisteminin uygulanmasının ve bu sistemin parçası olan hukuk öğretim ve eğitiminin önem ve özellikleri konunun uzmanlarının alanlarına girilmeden genel olarak gözlem, eleştiri, değerlendirme ve önerileri belirtmede bu alanda yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağını düşünmekteyim.

KÜRESELLEŞME (YENİ DÜNYA DÜZENİ, GLOBALLEŞME)

Küreselleşme, uluslararasılaşma sürecinin geldiği aşamayı belirtmek için kullanılan bir sözcüktür. Sayın Ergin Yıldızoğlu küreselleşmeyi tanımlamak için iktisaden üç olguya işaret etmektedir. Bunlar, sermayenin dolaşımının olağanüstü hızlanması, sermayeler arasındaki ilişkinin ve bağımlılığın artması, sermayenin etki alanının genişlemesi (Ergin Yıl-

* Yargıtay 18. Hukuk Dairesi üyesi.

dızoğlu, *Globalleşme ve Kriz*, Alan Yayıncılık 1996, s. 14). Küreselleşme bir anlamda yeni dünya düzeni demektir. Bu düzende özel teşebbüs, serbest ticaret, azami kar, mal, para, sınırsız insan hakları, özgürlük gibi değerlerin yer aldığı görülür. Küreselleşmeyi, ortaya çıkartan teknolojik devrim ve toplumsal iş bölümüdür. 1940'lı yıllarda ABD'nin Savunma Bakanlığı'nda lambalı bilgisayarla başlayan teknolojik gelişim, 1980'li yıllarda kişisel bilgisayara geçişle beraber insanlık hayatında devrim yaratacak değişiklikler getirmiş, bugün insanlığın ulaştığı değişim, kol gücünden bilgisayar sistemine geçişle en yüksek noktaya ulaşmıştır. Bu değişim ve gelişim beraberinde yeni sorunlar ortaya çıkarmıştır. Bunlardan en önemlisi "işsizlik" sorunudur. Artık emek-kol gücü yerini, vasıflı emekle yönlendirilen bilgisayar-internet sistemine bırakmıştır. Bu nedenledir ki bugün yeni dünya düzenini belirleyici-yönlendirici konulardan en önemlileri zihinsel emek-kol emeği, nitelikli emek-niteliksiz emek, işsizlik, boş zamanın üreticisini çalışmaya yönlendirilmesi gibi konu ve sorunların aşılması için yeni dünya düzeninde ülkemizin yerini alabilmesi ve ülkeler arası yarıştan kopmaması için ulus olarak bu yarışa katılmak ve var olduğumuzu göstermek durumundayız. Bu nedenledir ki bireyden başlayarak ülke düzeyinde yeni dünya düzenine uygun bilimsel ve teknolojik bilgiye ulaşma yollarını bulmaya ve uygulamaya mecburuz. Bu genel açıklamalardan hareketle, bugün ülkemizde uygulanan öğretim ve eğitim programlarının, küreleşmenin gerektirdiği bilgi ve birikimlere ulaşmada yeterli olup olmadığı ve yetişecek insan gücünün buna hazır yetiştirilip yetiştirilmediğinin genel bir değerlendirilmesi yapılacaktır.

GENEL OLARAK ÖĞRETİM VE EĞİTİMİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Öğretim, belli bir amaca göre, belli bilgileri edinme ve verme işidir. Bugün ülkemizde öğretim ve eğitim faaliyetlerinin yürütücüsü öncelikle Milli Eğitim Bakanlığı, Yüksek Öğretim Kurumu ve çeşitli kurum ve kuruluşlardır. Bu çalışmada, kurum ve kuruluşların görev alanlarının ayrıntılarına girilmeyecektir. Ancak, ülkemizde her dalda verilen öğrenim faaliyetleri çağın gereklerine göre yeterli olduğu söylenemez. Küreselleşmenin gereği olan bilgi ve birikimin edinilebilmesi ve ulaşılabilmesi için öğretim konuları yeniden çağın ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenmeli, kurumsal anlamda ilköğretimden itibaren

yüksek öğretim kurumları da dahil olmak üzere öğretim programları çağın gelişim ve değişimine göre yeniden yapılmalıdır. Bunun nedenleri ileride açıklanacaktır.

Eğitim, bireyi alanında yetiştirmek ve geliştirmektir. Bireylerin toplum yaşayışlarında yerlerini alabilmeleri için, bilgi, beceri elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine yardım etmektir. Bu anlamda belli bir alanda öğrenim yapmak, başarıya ulaşmada her zaman yeterli olmaz. Edinilen bilgilerin çağın gelişim ve değişimine göre yenilenmesi ve eksikliklerin giderilmesi gerekir. Örneğin; kişi tıp fakültesini bitirmiş doktor olmuş, uzmanlık eğitimini almış artık ben doktor oldum, uzman oldum alanımda her türlü bilgiyi öğrendim yeter deme hakkı yoktur. Sürekli yeni bilgileri takiple ve edinmekle bilgilerini yenilemek durumundadır. Bu durum yalnız bu meslek mensupları için değil, hakim, savcı, avukat, noter, mimar, mühendis ve öğretmen gibi veya başka meslek mensupları yönünden de bu bir zorunluluktur. Onun içindir ki kamu hizmetlerinde çalışanlar zaman zaman meslek içi eğitime ve kurslara tabi tutulmaktadırlar. Kamu sektöründe meslek içi eğitim verildiği gibi diğer meslek mensupları içinde meslek içi eğitime her zaman ihtiyaç vardır. Örneğin; esnafa, tacire, cıfçıye vb. meslek mensuplarına odaları ve meslek teşekküllerince meslek içi eğitimin verilmesinde alanlarındaki yeni bilgilerin kazandırılması bakımından fayda sağlayacaktır. Aksi takdirde yeni mesleki ve teknik bilgilerin edinilmesi olanaklı olmayacaktır.

Çağın değişim ve gelişiminin gerektirdiği bilgiyi edinmek ve ulaşmak için belli bir öğrenim yapmak, belli bir eğitim almak değişen dünya düzeninde her zaman yeterli olmayabilir. Alınan ve edinilen bilgilerin yapılan eğitimin değişen ve gelişen uygarlıklarının ortaya çıkarttığı yeni bilgileri edinilmesini zorunlu kılmaktadır. Bireysel anlamda bu böyle olduğu gibi ülkesel anlamda da bu böyledir. Örneğin; bilgi çağının gereği olan bilgisayar sistemini ve onun bağlantısı olan interneti bilmemek bilgiye ulaşmayı ve yeni bilgiler edinmeyi engeller. Uluslararası anlamda internet kullanımı ancak yabancı dil bilmekle olanaklıdır. Bu anlamda yabancı dili etkin biçimde okuma, yazma ve konuşma donanımına sahip olmayı gerektirir. Bu nitelikler de ancak öğretimle ve eğitimle kazanılır.

Bütün bu açıklamalar çerçevesinde bugün ülkemizdeki öğretim ve eğitim düzeyine bakıldığında, ilköğretim ve ortaöğretimde yaratıcı ve

üretici olmayan “ezberci” bir öğretim ve eğitime dayalı öğretim sisteminin uygulandığı ve bunun sonucunda derinlemesine bilgi edinilmesinden uzak, test ağırlıklı bir sistemle üniversite kapılarının zorlandığı, bu zorluğu aşarak üniversiteye giren ve bitirenlerin meslek edinmekte zorlandıkları görülmekte ve yaşanmaktadır. Test tekniği ile yetişen nesilden yaratıcı ve üretici olması beklenemez. Ülke ve uluslararası sorunları algılama-yorumlama-çözümleme ve sonuç çıkarma yerine, sorunlardan kaçma, çözümsüz bırakma veya sorumluluk üstlenme gibi hallerde çekingen davrandıkları görülür. Bu şekilde yetişmiş olanların zamanla kendisiyle çatışan sosyal yaşama uyum gösteremeyen, yaratıcılık ve üreticilik sergilemeyen kişi durumuna düştükleri görülmektedir. Bütün bunların aşılması için öğretim ve eğitim programlarının hazırlanmasında ve uygulanmasında ilköğretim ve ortaöğretimde ders programları yeniden yapılmalı ve düşünce üretecek derslerin verilmesi, yetişecek neslin algılama, düşünme ve yaratıcı olma yeteneklerini geliştirecektir.¹ Üniversitelerimizde, çağa uygun ders ve uygulama programlarını yapmak durumundadır. Aksi takdirde küreselleşen dünyada yarışan değil yarıştan kopan duruma düşüleceği kaçınılmazdır. Prof. Dr. İbrahim Ortaç “Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi 5 Temmuz 2005 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nin 2. sayfasında Bir Diploma Savaşı ve Diplomalı İşsizler” başlıklı yazısında nasıl bir mezun istiyoruz bölümünde özetle üniversite mezununun;

- Kendi konusunun tarih bilincini kavrayan,
- Uzmanı olduğu alanın teorik temellerini özümsemiş ve alanının gerektirdiği becerileri kazanmış olan,
- İyi meslek ahlakına sahip olan ve proje üretebilme yeteneğini edinmiş bulunan,
- Sorunları tanıyabilme,analitik düşünebilme ve çözebilme becerisini kazanmış olan,
- En az bir yabancı dil bilen ve öğrenme arzusu yüksek ve sürekli olan,
- Bilgisayar kullanma yeteneğine sahip olan,

¹ Prof. Dr. İbrahim Ortaç, “Bir Diploma Savaşı ve Diplomalı İşsizler”, 5.7.2005 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.

- Bilgiye nasıl ulaşılacağını biliyor olan,
- Çevresi ile iyi ilişki ve iletişim kuracak niteliklere sahip bulunan,
- Girişimci olan ve kariyerini her ortamda sergileyen,
- İyi yazan ve konuşan, ikna edici olan,
- Yeni fikirlere açık, ileri görüşlü, benciliği aşabilecek nitelikte bulunan,
- Çevre bilinci sorumluluğu olan,
- Evrensel kültür anlayışına sahip bulunan,

gibi nitelikleri kazanmış olarak yetiştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Sayın Prof. Dr. Ortaç'ın üniversite mezununda bulunmasını belirttiği vasıf ve değerlendirmelerine aynen katıldığımı ifade etmekle birlikte, üniversitelerce yapılacak ders programlarında bu ilkelerin dikkatten uzak tutulmaması düşüncesinde olduğumu belirtmek isterim.

Bu genel açıklamalardan sonra, hukuk öğretimi ve eğitimi nasıl olmalıdır? Sorusuna cevap verebilmek için hukuk öğretim ve eğitiminin temel özelliklerinin ortaya konulmasında fayda görülmektedir.

HUKUK ÖĞRETİMİ VE EĞİTİMİ

Hukuk fakültelerinde verilen öğretim ve eğitimin çağın gereği bilgi ve donanım yönünden yeterli olduğu söylenemez. Bunun nedenleri arasında kalabalık sınıfların bulunması, derslerde uygulanan klasik yöntemin, öğrencinin yetişmesinde ve edindiği bilgileri uygulamaya aktarmasında yeterince etkin olmaması, sınav sisteminin bilgi birikimini ölçmek için yeterli bulunmaması (daha çok teste yönelik yapılması), teorik olarak verilen bilginin uygulamaya konulmasının yeterli olmaması sonucu, teori ile uygulamanın birbirinden bağlantısız çalışması gibi haller sayılabilir. Bugün ülkemiz hukuk fakültelerinde hukuk öğretim ve eğitimi üç aşamalı olarak yapılmaktadır. Lisans düzeyinde verilen öğretimde daha çok klasik yöntem uygulanmaktadır. Bu sistemde, öğretim üye ve görevlisi alanındaki bilgileri aktaran, öğrenci ise dinleyen alıcı durumundadır. Lisans üstü (master-yüksek lisans) lisans öğrenimini bitiren öğrencinin alanlarındaki konuların biri üzerinde incele-

me, öğretim ve yayın yapması ve edinilen bilgi ve birikimleri etkin ve verimli olarak değerlendirmesidir. Doktora aşamasında ise alanındaki veya alan dışındaki bir konunun bilimsel bir çalışma ile derinlemesine araştırılması, yorumlanması ve sonuçlara ulaşılması için yapılan bilimsel kariyer çalışmalarıdır.²

Hukuk öğretimi kişide temel değer olan insan sevgisi ve insana verilen değer algılama şuurunu yaratmaktır. Hukuk öğretiminin ve eğitiminin temel amacı, mantıksal düşünce, olaylar karşısında tutarlı olarak akıl yürütme yeteneğini kazandırma ve olguları değerlendirme, yorumlama ve sonuca ulaştırma beceri ve yeteneklerini geliştirmeyi sağlamaktır. Hukukçunun disiplinli düşünmesi ve tutarlı akıl yürütmesi sonucu yaşamsal alandaki en karmaşık uyumsuzluklar değerlendirilir-yorumlanır-ayrıştırılır veya birleştirir ve bunlardan çözümler üretilir. Hukuk öğretiminde esas olan, iyi bir hukuk eğitiminin yaptırılması ve hukuk kültürünün verilmesidir. Hukuktaki temel değerlerin başında adalet ve hakkaniyet ilkesi gelmektedir. Hukukçu, adalet ve hakkaniyete ulaşmada sorgular ve eleştirir. Hukuk eğitimi zor bir eğitimidir. Zorluğu ortaöğretimde alt yapısı olmayan öğrenim konularının verilmemesinden veya olmamasından gelmektedir. Öğrenciler hukuk fakültelerine başladıkları zaman bazı kavram ve sözcükleri öğrenmede ve özümsemede zorlandıkları bilinir ve görülür.³ Bu çerçevede hukuk fakültesi öğrencilerinin bilgi edinici, beceri ve yeteneklerini geliştirici öğretim programlarının yapılması ve düzenleyici önlemlerin bir an önce alınması gereklidir. Bu önlem ve önerilerin bazıları şöyle sıralanabilir;

- Her şeyden önce hukuk fakültelerinde uygulanan klasik sistemden ayrılarak öğrencilerin daha çok katılımını sağlayan soru ve yanıt biçiminde ders işleme veya verme yöntemi benimsenmeli,
- Derslerde uygulamaya daha geniş yer vermeli, olanaklar el verdiği ölçüde kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak yürütülmeli,
- Öğrencinin hukuki düşünme,yorum yapabilme ve olguları değerlendirebilme yeteneği geliştirici yöntemler uygulanmalı,

² Prof. Dr. Ramazan Arslan-Yrd. Doç. Dr. Sema Taşpınar, “Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de ve Avrupa’da Hukuk Öğretimi ve Hukukçu Yetiştirilmesi ve Türkiye’nin Bu Gelişmelerden Etkilenmesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2004 S. 1.

³ Prof. Dr. Rona Serozan, *Hukuk Öğreniminin Önemi*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi.

- Avrupa Birliği'ne katılım ve uyum aşamasında bulunan ülkemiz hukuk düzeninin birlik hukuk ile uyumunu sağlayacak ortak ders programlarına fakültelerde yer verilmeli,

- Hukuk fakültelerinde metodoloji, tüketici hukuku, rekabet hukuku, elektronik ve teknoloji hukuku, çevre hukuku, iletişim ve İnternet hukuku ve ekonomik ağırlıklı derslere programlarında mutlaka yer verilmeli,

- Hukuk fakültesi öğrencilerinin mutlaka bir yabancı dil öğrenmesini sağlayıcı olanaklar yaratılmalıdır.

Aksi takdirde çağın gereği olan bilgi, birikim ve teknolojiyi hukukçuların öğrenmeleri ve kazanmaları olanaklı olmayacaktır. Diğer yandan, hukuk fakültelerinden mezun olup da hayata atılmış olanların söz konusu eksikliklerinin giderilmesi ve iç hukukla uluslararası hukukun birbiriyle uyumunun ve gelişiminin sağlanması için kanun tasarısı taslak çalışmalarında bulunmaktan onur duyduğum Türkiye Adalet Akademisi Kanunu ile bu eksikliklerin giderilmesi ve hukuksal anlamda duyulan ihtiyaçların karşılanması amaçlanmıştır.

Türkiye Adalet Akademisi 23-7-2003 tarihli ve 4954 sayılı Kanun'la kurulmuştur. Akademik'in kuruluş amacı; adli, idari ve askeri yargı hakim ve savcılar ve noterler ile adalet hizmetlerine yardımcı personelin ve istemleri halinde avukatların meslek öncesi ve içi eğitim ve gelişmelerine ilişkin çalışmaların yapılmasını ve yürütülmesini sağlamaktır. Kanun'un 5. maddesinde Akademi'nin görevleri; eğitim, danışma ve yardım, inceleme, araştırma ve yayın, dokümantasyon, meslek öncesi eğitim ve staj ve diğer görevler olmak üzere altı bent halinde kenar başlıklarıyla sayılmıştır. Akademi'nin sayılan bu görevlerini eksiksiz yerine getirmesi durumunda hizmet verdiği meslek mensuplarının çağın gelişimine paralel olarak bilgi ve beceri kazanmalarını sağlayacak ve yaşayan hukukun gerekleri olan yeniliklere ulaşmada yol gösterecektir. Akademi'den yararlanacak olanlara;

- Hukuki kaynaklara ulaşabilme, faydalanabilme yöntem ve esaslarını,

- Temel hukuk kavramlarını edinebilme, yerinde kullanabilme ve genel hukuk ilkelerini uygulayabilme yollarını,

- Yüksek öğrenimde edindikleri bilgileri uygulamaya aktarmalarını, hukuki uyuşmazlıkları yorumlamalarını ve çözüm üretmelerinin yöntemlerini,

- Mesleki konular dışında kalan genel kültür bilgilerinin verilmesini,

- Mukayeseli hukuk çalışması yaptırılması, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarıyla, kaynak yasaların alındığı ülkelerin yüksek mahkeme kararlarının tartışılması ve sonuçlarının değerlendirilmesini,

- Mesleğin etiğine sahiplenme ve geliştirmeye yönelik bilgilerin verilmesini,

- Çalışma disiplini alışkanlığının kazandırılması ve yeteneklerini geliştirici faaliyetlerde bulundurulmasını,

- Hukuki uyuşmazlıkları çözmede, inandırıcılığı, güvenilirliği ve bağımsızlığı esas alan bir yaklaşımla çözüm tekniği bilgisi kazanmalarını, sağlayıcı eğitim programları yapılması ve uygulanması gereklidir.

Toplumu meydana getiren bireylere çağın gereği olan öğretim ve eğitim, zamanında ve yeterli olarak verildiği takdirde, küreselleşmenin gerektirdiği sorunların aşılabacağı ve yarışan ülkeler arasında ülke olarak yerimizi almamızın daha kolay olacağına inanıyorum.